

**Norma par invaliditātes pensijas pārrēķināšanu invaliditātes grupas maiņas
gadījumā neatbilst Satversmei**

2014. gada 11. decembrī Satversmes tiesa ir pieņēmusi spriedumu lietā Nr. 2014-05-01 „Par likuma „Par valsts pensijām” 16. panta ceturtais daļas (redakcijā, kas bija spēkā no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada 30. septembrim, un 2013. gada 17. jūlija redakcijā), ciktāl tā attiecas uz invaliditātes pensijas pārrēķina formulu invaliditātes grupas maiņas gadījumā, ja invaliditātes pensijas saņēmējs līdz invaliditātes grupas maiņai ir bijis darba ņēmējs un veicis sociālās iemaksas, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 109. pantam”.

Apstrīdētā norma

Likuma „Par valsts pensijām” 16. panta ceturtais daļa redakcijā, kas bija spēkā no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada 30. septembrim paredzēja: „Mainoties invaliditātes grupai, invaliditātes pensijas apmērs pārrēķināms no invaliditātes atkārtotas noteikšanas dienas šajā pantā noteiktajā kārtībā, ņemot vērā apdrošinātās personas individuālo un maksimāli iespējamo apdrošināšanas stāžu un vidējo (aktualizēto) apdrošināšanas iemaksu algu, kāda bija ņemta vērā, aprēķinot (pārrēķinot) invaliditātes pensiju līdz invaliditātes grupas maiņas dienai. Ja invaliditātes grupa tiek mainīta no vieglākas uz smagāku, pārrēķinātais invaliditātes pensijas apmērs nedrīkst būt mazāks par iepriekš saņemtās invaliditātes pensijas apmēru.”

Savukārt apstrīdētā norma 2013. gada 17. jūlija redakcijā paredz: „Mainoties invaliditātes grupai, I un II grupas invaliditātes pensijas apmērs pārrēķināms no invaliditātes atkārtotas noteikšanas dienas šajā pantā noteiktajā kārtībā, ņemot vērā apdrošinātās personas individuālo un maksimāli iespējamo apdrošināšanas stāžu, vidējo apdrošināšanas iemaksu algu, kāda bija ņemta vērā, piešķirot (pārrēķinot) invaliditātes pensiju, un pensijas pārrēķina daļas, kas aprēķinātas saskaņā ar šā likuma 24. panta piekto daļu. Ja invaliditātes grupa tiek mainīta no vieglākas uz smagāku vai tiek atjaunota iepriekš noteiktā smagākā invaliditātes grupa, pārrēķinātais invaliditātes pensijas apmērs nedrīkst būt mazāks par iepriekš saņemtās invaliditātes pensijas apmēru.”

Augstākā juridiska spēka normas

Satversmes 91. pants: „Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.”

Satversmes 109. pants: “Ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos.”

Lietas fakti

Lieta ierosināta pēc Administratīvās rajona tiesas pieteikuma. Tiesa izskata lietu par invaliditātes pensijas pārrēķinu saistībā ar invaliditātes grupas maiņu.

Tiesa norādījusi, ka apstrīdētā norma gan pašreizējā redakcijā, gan redakcijā, kas bija spēka līdz 2013. gada 30. septembrim, pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām ar invaliditāti, proti, pensijas aprēķina formula atšķiras atkarībā no tā, vai otrā invaliditāte grupa noteikta uzreiz, vai pirms tam ir bijusi noteikta cita invaliditātes grupa.

Tiesas secinājumi un lēmums

Par normas atbilstību vienlīdzības principam

Satversmes tiesa secināja, ka izskatāmajā lietā ir salīdzināmas divas personu grupas. Proti, no vienas puses, tādas personas kā, piemēram, pieteicējs administratīvajā lietā – sociāli apdrošināti darba ņēmēji, kuri pēc 3. grupas invaliditātes iegūšanas strādā, veic sociālās iemaksas (tostarp iemaksas invaliditātes apdrošināšanai) un kuriem vēlāk tiek noteikta 2. grupas invaliditāte, – un, no otras puses, sociāli apdrošināti darba ņēmēji, kuri veikuši sociālās iemaksas (tostarp iemaksas invaliditātes apdrošināšanai) un kuriem uzreiz noteikta 2. grupas invaliditāte.

Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētā norma redakcijā, kas bija spēkā no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada 30. septembrim un 2013. gada 17. jūlija redakcijā paredz atšķirīgu attieksmi pret salīdzināmajām personu grupām.

Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētajā normā – gan redakcijā, kas bija spēkā no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada 30. septembrim, gan 2013. gada 17. jūlija redakcijā – ietvertās atšķirīgās attieksmes leģitīmais mērķis ir sabiedrības labklājības

nodrošināšana. Proti, norma pieņemta, prezumējot, ka pēc invaliditātes noteikšanas personas ienākumi un sociālās iemaksas, ja tādas tiek veiktas, samazinās, tādēļ norma aizsargā tās personas, kuru ienākumi samazinās.

Konstatējot atšķirīgās attieksmes leģitīmo mērķi, Satversmes tiesa izvērtēja tā atbilstību samērīguma principam. Satversmes tiesa atzina, ka piemērojot apstrīdēto normu redakcijā, kas bija spēkā no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada 30. septembrim, situācijā, kādā ir pieteicējs administratīvajā lietā, netiek nodrošināta invaliditātes pensijas apmēra nesamazināšanās, jo atbilstoši apstrīdētajai normai, pārrēķinot invaliditātes pensiju personām, kurām invaliditātes grupa mainās no vieglākas uz smagāku, netiek ņemtas vērā šo personu sociālās iemaksas, kas veiktas līdz invaliditātes grupas maiņai. Savukārt apstrīdētajā normā tās pašreizējā redakcijā likumdevējs ir paredzējis, ka invaliditātes pensijas pārrēķinā tiek ņemtas vērā arī līdz invaliditātes grupas maiņas brīdim veiktās konkrētās personas sociālās iemaksas. Taču paredzētais sociālo apdrošināšanas iemaksu apmērs, neļauj sasniegt invaliditātes pensiju sistēmas mērķi.

Satversmes tiesa atzina, ka invaliditātes grupas maiņas pārrēķinātās invaliditātes pensijas apmēram nav jābūt identiskam ar tās invaliditātes pensijas apmēru, kura personai, kam noteikta uzreiz 2. grupas invaliditāte, tiek piešķirta pirmo reizi. Taču apstrīdētajā normā tās spēkā esošajā redakcijā attiecībā uz personām, kuras pēc invaliditātes iegūšanas turpina strādāt un gūst lielākus ienākumus nekā pirms invaliditātes iegūšanas, netiek samērīgi ņemtas vērā līdz invaliditātes grupas maiņas brīdim veiktās sociālās iemaksas. Līdz ar to Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētā norma arī 2013. gada 17. jūlija likuma redakcijā izskatāmajai lietai līdzīgos gadījumos nerasniedz savu leģitīmo mērķi un atšķirīgā attieksme pret salīdzināmajām personu grupām nav attaisnojama.

Tādējādi Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā norma (abās redakcijās) **neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.**

Par spēka zaudēšanu

Apstrīdētā norma redakcijā, kas bija spēkā no 1997. gada 7. janvāra līdz 2013. gada 30. septembrim, jau ir zaudējusi spēku. Līdz ar to Satversmes tiesa spriedumā nelēma par tās spēka zaudēšanas brīdi.

Lai nodrošinātu apstrīdētās normas 2013. gada 17. jūlija redakcijā atbilstību Satversmei, Satversmes tiesa atzina, ka Saeimai jāgroza likums. Minētā pienākuma izpildei nepieciešams laiks, tādēļ Satversmes tiesa noteic, ka Saeimai līdz 2015. gada 1. jūlijam jānovērš apstrīdētās normas 2013. gada 17. jūlija redakcijā neatbilstība Satversmei.

Savukārt attiecībā uz personu, kas bija vērsusies Administratīvajā tiesā, kā arī citām personām, kuras līdzīgā situācijā ir uzsākušas savu aizskarto tiesību aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem (piemēram, vērsušies kompetentajās valsts pārvaldes iestādēs vai tiesā), norma atzīta par spēkā neesošu no tās pieņemšanas brīža.

Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un nepārsūdzams, tas ir stājies spēkā. Sprieduma teksts ir pieejams Satversmes tiesas mājas lapā.

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt Satversmes tiesā izskatāmās lietas faktisko apstākļu izpratni. Tā nav uzskatāma par sprieduma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājas lapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Līna Kovalevska

Satversmes tiesas priekšsēdētāja palīdze

Lina.Kovalevska@satv.tiesa.gov.lv

67830748, 29813216